

LUCIA VIERIKOVÁ\*

**Kto hľadá, ten nájde alebo biblická lexika v preklade**

VIERIKOVÁ, L.: Seek and you will find or biblical lexis in translation. *Slavica Slovaca*, 59, 2024, No 3, pp. 531-538 (Bratislava).

This paper deals with the issue of translation of biblical lexis. We begin by defining key terms, presenting classifications of biblical lexis, and then focus on particular difficulties a translator may encounter when translating biblical lexica. Using the material of Slovak and Russian biblicisms excerpted from contemporary journalistic texts, we conduct an experiment that illustrates how students of the Russian Language in Business and Intercultural Communication bachelor's and master's degree programmes cope with the translation of religious lexis. In modern student education, the formation of students' intercultural competence is a priority. The acquisition of these competences is of particular importance in the training of future linguists and translators.

Biblical lexis, translation, russian language, slovak language

**Úvod**

Náboženstvo je neoddeliteľnou súčasťou života spoločnosti a biblická lexika sa stáva neoddeliteľnou súčasťou moderného jazyka. Podľa nášho názoru biblická lexika nielen odráža stáročnú tradíciu kresťanstva, ale funguje aj v každodennej komunikácii a pomáha naplňovať komunikačné potreby moderného človeka. V úvode príspevku sa najskôr pokúsime vyriešiť otázku korelácie pojmu biblická lexika s inými podobnými pojmami. Biblická lexika je často zdrojom vážnych prekladateľských problémov, preto je veľmi dôležité venovať tomuto problému pozornosť pri príprave budúcich prekladateľov. V článku sumarizujeme výsledky experimentu, ktorý sme realizovali na vzorke 36 študentov s cieľom zistiť ich prekladateľské kompetencie vo vzťahu k biblizmom. Analyzuje konkrétne prekladateľské chyby, ktorých sa študenti dopúšťajú v priebehu prekladu, a poukazujeme na najčastejšie problémy, s ktorými sa študenti stretávajú v procese prekladu biblickej lexiky.

Jazyk je živým organizmom, ktorý sa neustále mení a prispôsobuje novým kontextom a potrebám komunikácie. Môžeme vidieť, že biblická lexika sa stala súčasťou bežnej reči, pričom jej pôvodný náboženský význam môže byť pre mnohých ľudí menej zjavný. Prekladateľ či tlmočník ako profesionálny sprostredkovateľ informácií však musí byť natoľko lingvisticky

\* Mgr. Lucia Vieriková, Katedra slovanských filológií Filozofickej fakulty UKF v Nitre, Štefánikova 67, 949 01 Nitra, [lvierikova@ukf.sk](mailto:lvierikova@ukf.sk), ORCID 0000-0003-1242-2430.

zdatný, aby dokázal identifikovať dané výrazy a plnohodnotne vyjadriť ich význam v cieľovom jazyku. V slovenskej jazykovede sa po zmene politického zriadenia a ideologického zamerania v r. 1989 venovala pozornosť náboženským termínom, či širšie výrazom a textom, najmä z hľadiska ich vývinu, pravopisu, štylistického zaradenia a lexikografického spracovania. Samostatný vedecko-výskumný i popularizačný priestor dostala aj tzv. biblická frazeológia (Skladaná, 1999, 2012; Baláková – Kováčová – Mokienko, 2013) a modlitba (Modlitba ako výskumný fenomén duchovný (teologický), pedagogický, jazykovokomunikačný, literárny, literárnohistorický a etnologický, 2004).<sup>1</sup> V ruskej jazykovede sa tejto problematike venujú K. N. Dubrovina, V. G. Gak, A. V. Grigoriev, A. V. Kunin, V. M. Mokienko, a i.

### K definícii biblickej lexiky

V odbornej literatúre možno nájsť viacero termínov označujúcich lexiku, ktorú je sčasti predmetom nášho výskumu. V slovenskej jazykovede sa stretávame s pojmami náboženská lexika, cirkevná lexika; ruskí lingvisti používajú nasledujúce pojmy: biblická lexika, religiózna lexika, kresťanská lexika, cirkevná lexika, konfesiónalna lexika atď.

Náboženská lexika sa netýka materiálnej stránky cirkevného života, a to je jej hlavná odlišnosť od cirkevnej lexiky. Podľa nášho názoru je cirkevná lexika súčasťou náboženskej lexiky ako širšieho sémantického poľa, čo potvrdzuje aj odborná literatúra.<sup>2</sup>

Biblickú lexiku, resp. biblizmy by sme mohli zjednodušene opísať ako slová motivované Bibliou. Keďže Starý zákon sa vyskytuje nielen v kresťanstve, ale aj v judaizme, a Nový zákon je základom troch smerov kresťanstva (pravoslavia, katolicizmu a protestantizmu), možno povedať, že biblizmy sa stali základom slovnej zásoby pravoslávnej, katolíckej a protestantskej cirkvi. Následne, ak pojem biblická lexika porovnáme s pojmom náboženská lexika, druhý menovaný bude oveľa širší, pretože zahŕňa aj lexiku iných náboženstiev sveta.<sup>3</sup>

Nepovažujeme za správne zahŕňať do náboženskej lexiky len základné kresťanské pojmy, pretože kresťanstvo je len jedným zo svetových náboženstiev (spolu s islamom a budhizmom).<sup>4</sup> Z toho vyplýva, že kresťanská náboženská lexika je len časťou celej náboženskej lexiky. Náboženskú slovnú zásobu netvorí vždy prísne uzavretý systém pojmov, ale skôr ide o bohatý a viacrozmernej jazyk schopný vyjadriť rôzne aspekty viery a duchovnej skúsenosti.

V našom príspevku sa zameriame konkrétne na biblickú lexiku, ktorá sa v jazyku vyskytuje v podobe rôznych okrídlených výrazov či ustálených slovných spojení. V slovenskej odbornej literatúre nachádzame hneď niekoľko klasifikácií biblických frazém a v našom článku sa budeme sa pridŕžiavať klasifikácie podľa miery závislosti ich výskytu v biblickom texte, ktorú uvádza Adriana Matoláková:

a) pseudobiblizmy alebo nepravé biblické frazémy, kam zaradíme frazémy evokujúce biblickú, resp. náboženskú motiváciu, pričom miera ich výskytu v Biblii je nulová, napr. *mal'ovať čerta na stenu, stáť ako svätý za dedinou* atď.;

<sup>1</sup> Šimková, M.: Náboženské texty a terminológia v Slovenskom národnom korpuse. In Ďurica, J. (ed.): Stručný katolícky teologický slovník rozšírený o byzantskoslovanské pojmy. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 12. 11. 2014 v Bratislave. Trnava: Dobrá kniha 2014, s. 59.

<sup>2</sup> Четырина, А.М.: К вопросу о разграничении церковной и религиозной лексики в толковых словарях русского языка. In: Актуальные вопросы изучения духовной культуры. Москва – Ярославль: Ремдер, 2010, с. 104-108.

<sup>3</sup> Булавина, С.В.: Русские устойчивые словосочетания, содержащие церковно-религиозную лексику Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.филол.н. Спец. 10.02.01. Воронеж: 2003, 24 с. Источник: [https://new-dissers.ru/\\_avtoreferats/01002619009.pdf](https://new-dissers.ru/_avtoreferats/01002619009.pdf)

<sup>4</sup> Булавина, С.В.: Русские устойчивые словосочетания, с.д., с. 10.

b) frazémy inšpirované Bibliou, ktoré označujú rozličné frazeologické formy preukázateľne motivované Bibliou, hoci sa v ňom nenachádzajú ako priame citácie alebo parafrázy, napr. *nevinný ako baránok, jedenáste prikázanie* a pod.;

c) pravé biblické frazémy, ktoré pochádzajú priamo z biblických textov a ďalej by sme ich mohli rozdeliť na priame citáty, ustálené a petrifikované formy frazém, antroponymné frazémy, frazémy spojené s konkrétnou biblickou udalosťou a frazeologické jednotky s numeratívnym komponentom

d) všeobecné nábožensko-filozofické frazeologizmy, ktoré nepochádzajú priamo z Biblie, ale sú ovplyvnené textami iných náboženstiev, napr. islam, budhizmus a i.<sup>5</sup>

### Problémy pri preklade biblickej lexiky

Pri preklade biblickej lexiky prekladatelia čelia niekoľkým výzvam. Mnohé náboženské termíny majú veľmi špecifický význam, ktorý sa môže ťažko prekladať do iného jazyka, pretože neexistuje presný ekvivalent. Náboženské pojmy sú často spojené s kultúrnymi praktikami a tradíciami, ktoré môžu byť pre danú kultúru jedinečné. Náboženské texty často používajú metafory a alegórie, ktoré je ťažké interpretovať a preložiť do iného jazyka bez toho, aby sa skreslil ich význam.

Preklad frazeologických jednotiek sa vo všeobecnosti považuje za jeden z najťažších prekladateľských problémov. Mnohí lingvisti dokonca označujú nepreložiteľnosť za kategorickú vlastnosť frazeologických jednotiek. Takmer neriešiteľným problémom sa pre prekladateľa stáva preklad okrídlených výrazov, ktoré sú úzko späté s národným kultúrnym obrazom sveta a vyvolávajú v rodených hovoriacich početné asociácie, ktoré sú predstaviteľovi iného národa cudzie. V prípade okrídlených výrazov a parémií motivovaných Bibliou by sa mohlo zdať, že vzhľadom na zdroj ich pôvodu nenastáva žiadny problém pri sprostredkovaní do iného jazyka. Prekladateľ alebo tlmočník sa však v tomto prípade stretáva s iným problémom: pri adaptácii biblizmov a ich prechodu do frazeologického či paremiologického fondu jednotlivých jazykov nastávajú určité odlišnosti jednak v kvantitatívnom ponímaní, a jednak v oblasti lexikálno-sémantických javov. V neposlednom rade významnú úlohu zohráva kulturologická kompetencia prekladateľa, čiže jeho schopnosť zhodnotiť nakoľko zrozumiteľné budú dané výrazy pre príjemcu prekladu a či bude potrebné ich dodatočne vysvetliť.<sup>6</sup> V prípade prekladových diel a slovníkov biblickej lexiky v jazykovom páre ruština – slovenčina je potrebné uviesť titul *Lepta biblejskoj mudrosti: biblejskije krylatyje vyraženija i aforizmy na russkom, anglijskom, belorusskom, nemeckom, slovackom i ukrajinskom jazykach*, v ktorom nachádzame výklad ruských, anglických, bieloruských, nemeckých, slovenských a ukrajinských biblických výrazov v medzijazykovom porovnávacom pláne. Na Slovensku je to prvý takýto slovník biblizmov a podobné publikácie, bohužiaľ, nenachádzame. V ruskej odbornej literatúre existuje viacero publikácií venovaných biblizmom, resp. okrídlených výrazom z Biblie, či už ide o výkladové diela: *Slovar biblejskich krylatych vyraženij* (2007), *Tolkovyj slovar russkich biblejskich vyraženij i slov* (2010), *Encyklopedičeskij slovar biblejskich frazeologizmov* (2010) alebo o prekladové slovníky: *Словарь религиозной и возвышенной лексики* (2004), *Ищите и найдете, или Англо-русский словарь библеизмов для всех и каждого* (2023) a i.

V čom teda spočíva zložitosť prekladu biblizmov do iného jazyka? Navzdory tomu,

<sup>5</sup> Matoľáková, A.: Prekladová realizácia frazeologických jednotiek v biblických translátoch 1. – morfológicko-syntaktické posuny. In: *Jazyk a kultúra*, 2013, roč. 4, č. 15.

<sup>6</sup> Muglová, D.: Komunikácia, tlmočenie, preklad alebo Prečo spadla Babylonská veža? Nitra: Enigma, 2018, s. 362.

že zdrojový text týchto lexikálnych jednotiek a slovných spojení je totožný, pri preklade do jednotlivých jazykov a ich následnej adaptácii pozorujeme kvantitatívne i kvalitatívne zmeny. Tieto zmeny sú sčasti spôsobené dôsledkom rôznej orientácie jednotlivých konfesií (napr. západoslovanské biblické texty sa spájajú s latinčinou a východoslovanské s byzantskou tradíciou). V ruskej pravoslávnej cirkvi sa ako bohoslužobný jazyk používa cirkevnoslovanský jazyk a cirkevnoslovanský preklad Biblie, ktorý pochádza z čias Cyrila a Metoda a v priebehu svojho stáročného vývoja prirodzene prešiel mnohými redakčnými zmenami. V roku 1816 bol po prvý raz publikovaný text ruského evanjelia a v roku 1876 bol prvýkrát vydaný v ruskom jazyku. V tom istom roku vyšiel prvý kompletný preklad Biblie v ruštine, schválený Svätou synodou.<sup>7</sup> Liturgickým jazykom východných cirkví je cirkevná slovančina, teda jazyk, ktorý sa vyvinul zo staroslovienčiny ako bohoslužobný jazyk. Prvý preklad Biblie do slovenčiny pochádza až z rokov 1756 a 1759, t. j. predbernolákovskej éry, o ktorý sa pričínili kamaldulskí mníši v Červenom kláštore na Spiši. Tzv. Kamaldulská Biblia bola preložená z latinskej Vulgáty.<sup>8</sup> Prvý úplný preklad Biblie do spisovnej slovenčiny vznikol v rokoch 1913–1926.<sup>9</sup>

Rozdiely v prekladateľských tradíciách nie sú jedinými činiteľmi, ktoré ovplyvňujú formu biblizmov v rôznych jazykoch. Celé sociokultúrne prostredie a aj osobitosti konfesionalnej orientácie rodených hovoriacich, rozdiely v interakcii kresťanských ideí s predkresťanskými, pohanskými u jednotlivých národov či špecifiká jazykovej situácie v rôznych historických obdobiach sú faktormi, ktoré sa vplývajú na vnútorné jazykové tendencie a zákonitosti lexikálno-sémantického vývinu, ktoré vedú k takým či onakým odchýlkam vo forme, sémantike a používaní biblizmov v rôznych jazykoch.<sup>10</sup>

## Experiment

Zaujímalo nás ako si s prekladom biblickej frazeológie, resp. frazémami inšpirovanými Bibliou poradia študenti študijného odboru Ruský jazyk v obchodnej a kultúrnej komunikácii. Do experimentu sme zaradili celkovo 36 študentov<sup>11</sup> s priemerným vekom 25,5 roka. Prekladateľské disciplíny absolvujú študenti daného študijného odboru od letného semestra druhého ročníka bakalárskeho stupňa štúdia (konkrétne ide o semináre Preklad, Základy tlmočenia) a následne si svoje translatologické zručnosti rozvíjajú na magisterskom stupni štúdia (Preklad odborných textov, Preklad umeleckých textov, Konzekutívne tlmočenie, Simultánne tlmočenie). Národnostné zloženie skúmanej vzorky študentov bolo pomerne pestré (Kazachstan, Rusko, Slovensko, Ukrajina), pričom slovenskí študenti boli v menšine (27,7%). Úlohou študentov bolo vo vetách excerptovaných zo súčasných slovenských a ruských publicistických textov v prvom rade identifikovať frazeologické slovné spojenia inšpirované Bibliou, správne určiť ich pôvod a preložiť ich do slovenčiny, resp. ruštiny. Vychádzali sme z predpokladu, že ako študenti sčasti kulturologicky zameraného študijného programu, ktorí už v rôznej miere majú

<sup>7</sup> Балакова, Д. и др.: Лепта библейской мудрости: библейские крылатые выражения и афоризмы на русском, английском, белорусском, немецком, словацком и украинском языках. Могилев: Могилевский государственный университет им. А. А. Кулешова, 2014, с. 3.

<sup>8</sup> Ďalší podrobný prehľad vývinu prekladov Biblie do slovenčiny pozri Kozár, P. – Lekeš, P.: Vzťah rekodifikovanej štúrovčiny a súčasnej spisovnej slovenčiny v prekladoch vybraného liturgického textu. In: Slavica Slovaca, 2023, roč. 58, č. 2, s. 238-240.

<sup>9</sup> Krošláková, E.: Frazeeologizmy v slovenských prekladoch biblických textov. In: Kapitoly z frazeológie a veľkomoravskej problematiky: Výber z prác. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2003, s. 86

<sup>10</sup> Мокиенко, В.: Русские библеизмы в европейском контексте. In: Jezykoznavstvo, 2018, nr 1 (12), c. 36.

<sup>11</sup> Konkrétne išlo o študentov 2. a 3. ročníka bakalárskeho stupňa štúdia a 1. ročníka magisterského stupňa štúdia daného odboru.



skúsenosť s prekladom, nebudú mať problém identifikovať dané slovné spojenia a následne ich preložiť. Ďalším našim predpokladom bolo, že vzhľadom na národnú príslušnosť ku krajinám, ktoré sa vyznačujú vysokou mierou religiozity<sup>12</sup> správne určia aj motivačný zdroj daných slovných spojení. Je potrebné uviesť, že všetky vybrané ukážky z publicistických textov obsahovali frazémy, o ktorých môžeme tvrdiť, že boli motivované Bibliou. Do výberu sme zaradili tzv. nepravé biblizmy (*čo si kto zaseje, to si aj zožne; в глаз посмотреть и поискать какое-нибудь бревно*), pravé biblické frazémy, a to priame citáty (*волосы дыбом стали; бить себя в грудь; кто ищет, тот найдёт; время собирать камни; нищ нового под солнком*), ustálené a petrifikované formy frazém (*alfa a omega; hlas volajúceho v púšti*), antroponymné frazémy (*Фома неверующий*) či frazémy spojené s konkrétnou biblickou udalosťou (*ochutnať zakázané ovocie; чаша сия нас миновала*). Študenti v dotazníku uvádzali svoj vek, materinský jazyk a vierovyznanie. Navzdory našim predpokladom boli výsledky experimentu pomerne prekvapivé. Pokiaľ išlo o vierovyznanie, tak k nejakému typu náboženstva sa hlásilo len 28% študentov, čo teda malo podľa nášho názoru aj priamy dopad na správne určenie pôvodu daných frazém (11,11%) a celkovú úspešnosť prekladu daných viet, ktorá napriek tomu, že dosiahla hodnotu 71%, vo väčšine prípadov študenti nepoznali presný ekvivalent v druhom jazyku a uchýľovali sa len k vysvetleniu významu. Najväčšiu úspešnosť pokiaľ ide o preklad sme zaznamenali v nasledujúcich excerpovaných ukážkach, a to aj napriek tomu, že vo väčšine prípadov študenti nevedeli určiť motivačný zdroj frazémy alebo si jeho biblickú motiváciu neuvedomovali:

1. *Veď aj kvalitnej kultúry tu máme akurát, len ju treba hľadať. A kto hľadá, ten nájde.*<sup>13</sup>

Táto parémia sa viaže k obom častiam Biblie – v starozákonnom texte sa vzťahuje k prorockej knihe Jeremiáš<sup>14</sup> a v Novom zákone ju nachádzame síce v širšom kontexte, ale v už ustálenej dnešnej podobe v citáte slov Ježiša v Evanjeliu podľa Matúša<sup>15</sup> a Evanjeliu podľa Lukáša.<sup>16</sup> V ruskom jazyku funguje analogické príslovie *Кто ищет, тот найдёт*, a preto s prekladom nenastali žiadne väčšie problémy. Študenti však najčastejšie uvádzali, že ide príslovie alebo ľudovú múdrosť (30%). Niektorí boli presvedčení, že daná frazéma je motivovaná filmom alebo knihou (5%). Motivačný zdroj frazeologizmu správne určilo len 8% študentov.

Najčastejší preklad: *кто ищет, тот найдёт* (70%)

Najčastejší uvádzaný zdroj: folklór (30%)

2. *Výskum a vývoj sú alfou a omegou napredovania našej firmy.*<sup>17</sup>

V tejto podobe je dané ustálené slovné spojenie uvádzané v Novom zákone v Zjavení Jána.<sup>18</sup> Symbolicky vyjadruje počiatok a koniec všetkého, čo Boh stvoril, ako aj večnosť a nepominuteľnosť Boha a Ježiša Krista. V ruštine sa okrem totožného biblizmu *альфа и омега*

<sup>12</sup> Vychádzame z údajov posledných dostupných sčítaní obyvateľstva daných krajín: Kazachstan – podiel neveriacich: 2,25% (samozrejme si uvedomujeme, že v tejto krajine je dominantným vierovyznaním islam a z celkového podielu veriacich sa ku kresťanstvu hlásilo len 17 % obyvateľov), Rusko – podiel ateistov: 14%, Slovensko – podiel obyvateľov bez náboženského vierovyznania: 23,5%, Ukrajina – podiel neveriacich: 10% Zdroj: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/religion-by-country>

<sup>13</sup> [https://bonito.korpus.sk/run\\_guest.cgi/view?q=aword%2C%22kto%22+%22h%C4%BEad%C3%A1%22;fromp=3;-corpname=prim-6.0-public-all&viewmode=kwic&refs=%3Ddoc.bogo&lemma=kto+h%C4%BEad%C3%A1;navpos=-next2](https://bonito.korpus.sk/run_guest.cgi/view?q=aword%2C%22kto%22+%22h%C4%BEad%C3%A1%22;fromp=3;-corpname=prim-6.0-public-all&viewmode=kwic&refs=%3Ddoc.bogo&lemma=kto+h%C4%BEad%C3%A1;navpos=-next2)

<sup>14</sup> Budete ma hľadať, a nájdete ma; keď ma budete hľadať celým srdcom (Jer 29:13).

<sup>15</sup> Lebo každý, kto prosí, dostane, a kto hľadá, nájde, a kto klope, tomu otvoria... (Mt 7:8).

<sup>16</sup> Lebo každý, kto prosí, dostane, a kto hľadá, nájde; a kto klope, tomu bude otvorené. (L 11:10).

<sup>17</sup> Alfou a omegou, životodarnou miazgou vo fabrike je výskum a vývoj. Zdroj: <https://myhornanitra.sme.sk/c/1553004/alfou-a-omegou-zivotodarnou-miazgou-vo-fabrike-je-vyskum-a-vyvoj.html>

<sup>18</sup> Ja som Alfa a Omega, hovorí Pán Boh, ktorý je, ktorý bol a ktorý príde Všemohúci (Zjav 1:8); Ja som Alfa i Omega, Počiatok i Koniec. Ja dám vysmädnutému zadarmo z prameňa vody života (Zjav 21:6); Ja som Alfa i Omega, prvý a posledný, počiatok i koniec (Zjav 22:13).

používa na vyjadrenie podobného významu hovorový výraz *od A do Я*.<sup>19</sup> Študenti v tomto prípade uvádzali správny preklad alebo vysvetlenie pojmu, ale mali problém s určením motivačného zdroja (65%) a Bibliu uviedli len piati z nich (14%). Najčastejšou odpoveďou bolo, že ide o písmená gréckej abecedy (22%).

Najčastejší preklad: *альфа и омега, самое главное* (67%)

Najčastejšie uvádzaný zdroj: grécka abeceda, grécka mytológia (22%)

**3. Čo si kto zaseje, to si aj zožne. A niekedy zožne aj to, čo zaseje ECB.**<sup>20</sup>

V tomto prípade ide o parémiu, ktorá sa v druhej časti daného excerpovaného príkladu vyskytuje aj vo svojej aktualizovanej podobe. V Biblii nachádzame hneď niekoľko motivačných pasáží pre túto frazému: *Kto seje neprávosť, bude žať skazu* (Prís 22:8) a *Kto skúpo seje, skúpo bude aj žať* (2Kor 9:6). V ruskom jazyku funguje analogické príslovie, takže v tomto prípade problémy s prekladom daného výrazu takisto nenastali. Znova zaznamenávame problémy so správnym určením motivačného zdroja daného výrazu (45%). Najčastejšie bolo uvádzané, že ide o frazeologizmus inšpirovaný národným folklórom (50%).

Najčastejší preklad: *что посеешь, то и пожнешь* (58%)

Najčastejšie uvádzaný zdroj: folklór (50%)

Na druhej strane, najväčšie problémy s prekladom a zároveň aj identifikáciou motivačného zdroja mali študenti v prípade nasledujúcich úryvkov:

**1. Predstavitel'ov únie nakoniec presvedčili, že treba ochutnať zakázané ovocie centrálnych bankárov a nakupovať dlhopisy problematických krajín za vymyslené peniaze.**<sup>21</sup>

Fráza „zakázané ovocie“ sa vzťahuje na príbeh Adama a Evy v rajskej záhrade. V slovenčine sa daná fráza okrem uvedenej formy veľmi často používa v slovnom spojení *zakázané ovocie najviac chutí*,<sup>22</sup> čo označuje urobiť niečo čo je zakázané, resp. v rozpore s morálnymi princípmi a pod. V ruskom jazyku sa jej ekvivalent (*запретный плод*) používa najmä ako frazeologizmus *запретный плод сладок*<sup>23</sup> alebo vo fráze *вкусить от дерева познания*, v ktorej sa zachováva archaický tvar *дерево* a možno ju radiť k vyššiemu štýlu vyjadrovania.<sup>24</sup> Študenti mali problém daný biblizmus vôbec identifikovať (78%) a vo väčšine prípadov ho nepreložili (67%), resp. preložili ako *запрещенные фрукты*, čo podľa nášho názoru v istej miere sprostredkováva zmysel, no v konečnom dôsledku sa stiera motivovanosť danej frazémy.

Najčastejší preklad: nepreložené (67%)

Zdroj: neuvedený (78%)

**2. Думаю, скоро придет время, когда большинство россиян смогут вздохнуть спокойно, что угроза мировой пандемии сходит на нет, и нас чаша сия, кажется, миновала.**<sup>25</sup>

Motivačnou pasážou pre daný biblický frazeologizmus je okrem iného Ježišova modlitba v Getsemanskej záhrade: *И, отойдя немного, пал на лицо Своё, молился и говорил: Отче Мой! если возможно, да минует Меня чаша сия; впрочем, не как Я хочу, но как Ты.* (Мф 26:39)

<sup>19</sup> Словарь крылатых слов и выражений, Альфа и омега. Источник: [https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic\\_wingwords/71/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D1%84%D0%B0](https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_wingwords/71/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D1%84%D0%B0)

<sup>20</sup> Ižip, R.: Človek niekedy zožne aj to, čo mu zasiala ECB. Zdroj: <https://www.trend.sk/trend-archiv/co-kto-zaseje-to-aj-zozne-niekedy-zozne-aj-to-co-zaseje-ecb>

<sup>21</sup> Karpíš, J.: Strestesty bánk boli nestresujúce. Zdroj: <https://index.sme.sk/c/5488688/strestesty-bank-boli-nestresujuce.html>

<sup>22</sup> Krátky slovník slovenského jazyka, heslo: ovocie. Zdroj: <https://slovník.aktuality.sk/pravopis/kratky-slovník/?q=ovocie>

<sup>23</sup> Значение словосочетания «запретный плод», Источник: <https://kartaslov.ru/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0/%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%BD%D1%8B%D0%B9+%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%B4>

<sup>24</sup> Толковый словарь Ожегова, вкусить, <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=3327>

<sup>25</sup> Кононов, В.: Мир после коронавируса. Источник: <https://www.pnp.ru/social/mir-posle-koronovirusa.html>

a používa sa ako spôsob vyjadrenia negatívneho postoja k tomu alebo inému vývoju udalostí.<sup>26</sup> Do slovenčiny by sme tento biblizmus mohli preložiť ako *kalich utrpenia*, *pohár utrpenia*, *kalich horkosti* alebo *čása horkosti*. V slovenských prekladoch Biblie sa slovné spojenie *kalich horkosti* nenachádza,<sup>27</sup> avšak v slovenskom frazeologickom fonde nachádzame slovné spojenie: *vypiť kalich horkosti až do dna*, ktoré sa odvodzuje od slov Ježiša Krista *Azda nemám vypiť kalich, ktorý mi dal Otec?* a neskôr sa začalo používať vo význame všetko vytrpieť, pretrpieť, resp. mať účasť na utrpení Ježiša Krista.<sup>28</sup> V tomto prípade narážame na odlišnosti vo významovom odtienku v oboch jazykoch. Študenti neboli schopní identifikovať samotný biblizmus a motivačný zdroj (správne ho určili len ôsmi) a ani jeden z nich nepreložil daný výraz analogickým výrazom v slovenčine. Domnievame sa, že v prípade slovenských študentov to mohlo byť spôsobené archaickým tvarom biblizmu.

Najčastejší preklad: nepreložené (89%)

Zdroj: neuvedený (72%).

3. Они как **Фома Неверующий** игнорируют санитарные нормы и поэтому попадают в зону риска.<sup>29</sup>

Problémy s prekladom nastali aj v prípade excerpovaného úryvku, v ktorom sa vyskytuje meno jedného z Ježišových učeníkov. Domnievame sa, že aj napriek motivačnej priezračnosti uvedeného biblizmu to bolo spôsobené tým, že ruskí študenti nevedeli, ako sa tento učeník volá po slovensky (slovenským študentom mohol napovedať prívlastok *неверующий*, no aj napriek tomu si s prekladom poradili len traja). Biblickú motivovanosť výrazu uviedlo 39% študentov a 44% si ju neuvedomilo, resp. nepoznalo. V jednom prípade sa dokonca dozvedáme, že neveriaci Tomáš je literárna postava, avšak názov diela nie je uvedený. Najčastejší preklad: nepreložené (83%)

Zdroj: neuvedený (44%)

Z experimentu teda plynie zistenie, že skúmaná vzorka študentov bola schopná identifikovať a nejakým spôsobom preložiť<sup>30</sup> biblizmy vyskytujúce sa v úryvkoch excerpovaných zo súčasných slovenských a ruských publicistických textov. Výrazné problémy nastali s určením motivačného zdroja prekladaných výrazov a ich biblickú motiváciu si uvedomovalo len 11% študentov.

## Záver

Problémom pri preklade biblizmov je podľa nášho názoru už samotná identifikácia v rečovom prejave, keďže v mnohých prípadoch sú biblizmy použité v skrátenej, resp. aktualizovanej forme s cieľom dosiahnuť určitý stylistický efekt. Aj napriek motivačnej priezračnosti frazeologických jednotiek inšpirovaných Bibliou môžu nastať pri ich preklade problémy spôsobené odlišnosťami, ktoré boli spôsobené v procese adaptácie biblizmov v danom jazyku, resp. ich prechodom do frazeologického či paremiologického fondu jednotlivých jazykov. V prípade biblizmov s vlastnými podstatnými menami môže ich identifikáciu a následný adekvátny preklad sťažiť rozdielna forma samotného propria.

<sup>26</sup> Словарь крылатых слов и выражений, Да минует меня чаша сия, Источник: [https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic\\_wingwords/680/%d0%94%d0%b0](https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_wingwords/680/%d0%94%d0%b0)

<sup>27</sup> Trochu poodišiel, padol na tvár a modlil sa: „Otče môj, ak je to možné, nech ma minie tento kalich. No nie ako ja chcem, ale ako ty.“ (Mt 26:39)

<sup>28</sup> Encyclopaedia Beliana, heslo kalich, Zdroj: <https://beliana.sav.sk/heslo/kalich>. Citovaná pasáž pochádza z Evanjelia podľa Jána 18:11.

<sup>29</sup> Говорин, Н.: На плато по заболеваемости коронавирусом мы выйдем не раньше ноября. Источник: <https://www.pnp.ru/social/nikolay-govorin-na-plato-po-zabolevaemosti-koronavirusom-my-vyydem-ne-ranshe-noyabrya.html>

<sup>30</sup> Študenti adekvátne preložili výrazy v 71% prípadov, z toho preklad adekvátnym ekvivalentom v druhom jazyku použili len v 34% prípadov.

Iba prekonaním týchto ťažkostí je prekladateľ alebo tlmočník schopný vytvoriť adekvátny a optimálny preklad a tým pádom hodnoverne sprostredkovať zmysel východiskového textu. V opačnom prípade dochádza k rôznym štylistickým posunom, expresívnemu ochudobneniu alebo dokonca k neadekvátnemu prekladu. Na túto skutočnosť je potrebné prihliadať už počas prípravy budúcich tlmočníkov a prekladateľov.

### **Кто ищет, тот найдет, или библейская лексика в переводе**

Луция Вьерикова

Очень важно осознать, что препятствием коммуникации людей, говорящих на разных языках – не только отсутствие общего языка, но и несоответствие их национальных культур. Передача библейской лексики часто становится источником серьезных переводческих трудностей, поэтому очень важно уделять этой проблематике внимание и в обучении будущих переводчиков. Она встречается не только в специальных текстах, художественной литературе, но и в разговорной речи. В последней из них присутствует в виде разнообразных крылатых выражений, поговорок или пословиц. В статье рассматриваются понятия библейская лексика, религиозная лексика, церковная лексика и т.д., на основе эксперимента дается анализ конкретных переводческих ошибок, допускаемых в ходе перевода и выделяются наиболее частые проблемы, с которыми студенты сталкиваются в процессе перевода библейской лексики.